

EL MUSEU ETNOLÒGIC DEL MONTSENY. UN CENTRE DE CONSERVACIÓ DEL PATRIMONI CULTURAL DEL MONTSENY

JOSEP MANUEL RUEDA I TORRES

Director del Museu Etnològic del Montseny. La Gabella

La relació entre cultura i natura, el paper que pot jugar un museu dins la gestió del patrimoni d'un territori, especialment quan aquest és un Parc Natural, ha estat una de les preocupacions constants del nostre museu des del seu naixement.

L'arribada de la Nova Museologia, que es formulà l'any 1982, però que ja venia preconitzada des dels anys 60, sota la influència dels ecomuseus francesos, impulsats per George Henri Rivière; proporciona al MEMGA (Museu Etnològic del Montseny, La Gabella) el marc teòric i conceptual, per emmarcar la seva idiosincràsia, assumint però alhora tot el pes de la tradició de museus locals i comarcals catalans. Això no és difícil, entre altres coses, perquè la formulació genuïnament catalana de museus territorials, els museus comarcals i locals, s'adiu bé en aquest nou corrent. De fet aquest museu són una mostra de la realitat present i sobretot passada d'un territori, tant en els aspectes naturals, com en els culturals. Aquesta visió es fonamenta i neix, per una banda, en el pes que va tenir a Catalunya la geografia regionalista, amb exponents com Pau Vila (responsable, precisament, de la divisió comarcal republicana, sobre la que es basen bona part dels museus comarcals) o Salvador Llobet amb els seus interessants estudis sobre el Montseny i la Cerdanya, model de visió integral d'un territori, en el que no s'omet cap element històric, etnològic, antropolò-

gic, geogràfic, botànic, zoològic, geològic, econòmic...; i per l'altra banda en la forta influència del nacionalisme del modernisme i del noucentisme, que fa cercar als estudiosos, les arrels de la identitat catalana, fora dels àmbits urbans, que es creien més contaminats, oblidant potser que eren un component important de la nostra pròpia identitat. En aquest sentit no desvincularíem la concepció d'aquesta primera museologia del territori de moviments com l'excursionisme, ni molt menys del naixement de les primeres formulacions d'un Museu d'Etnografia o de Folklore de Catalunya o del mateix Arxiu Etnològic i Folkloric, amb personatges de la talla de Carreras, Duran i Sanpere, Folch i Torres, Bosch Gimpera o més tardanament Carreras i Artau, Violant i Simorra, Amades, Panella...

Aquest tipus de museus van patir un alletargament durant el franquisme i amb l'arribada de la democràcia, amb el resorgiment del nacionalisme i l'ànima de recuperació de la identitat, tornen a florir, esdevenint durant molt temps l'avantguarda de la museologia catalana, amb realitzacions realment notables. Malauradament aquest paper capdavanter ha estat menystingut pels defensors d'una museologia més de prestigi, més ampulosa, però amb molt menys compromís i implicació social.

No hi ha dubte que la generalització arreu del país dels museus locals i comarcals

hagués portat a un carreró sense sortida, donat les notables transformacions que han sofert les comarques, fins el punt que moltes d'elles han perdut la seva antiga unitat, atorgada a través de criteris desfasats com els mercats. Això però no resta sentit als museus territorials, que s'han de correspondre més a unitats naturals que a oficials, i que haurien de modernitzar més el seu discurs, en la línia marcada per la Nova Museologia.

En aquesta línia el museu Etnològic del Montseny, La Gabella, es defineix com un museu territorial d'abast evidentment supramunicipal. El seu problema rau en el fet que el Montseny ha estat element tradicional de divisòries administratives. Efectivament aquest massís, està repartit en tres comarques: Vallès, Selva i Osona, en tres bisbats: Barcelona, Girona i Osona i en dues províncies: Barcelona i Girona. Un problema afegit per a dur a terme aquesta fita prové de la titularitat municipal del museu. Per aquesta raó el museu i les autoritats municipals han reclamat reiteradament la implicació dels gestors del parc a través de convenis o d'altres fórmules, en la gestió del museu. Emprem la paraula *problema*, per les dificultats econòmiques que suposa per un municipi mantenir una infraestructura patrimonial que afecta a una extensa zona de 30.120 ha., gestionada per una figura administrativa que s'anomena Parc Natural del Montseny. Per aquesta raó l'establiment de connexions entre l'administració municipal (Ajuntament d'Arbúcies) i la del Parc Natural (Diputacions de Barcelona i Girona) per la gestió del MEMGA esdevé fonamental. Dit en altres termes el funcionament d'un museu que tracti l'àmbit del Montseny, fet d'esquenes als gestors del Parc, afectaria notablement el seu bon funcionament.

Un altre element important de reflexió es planteja en interrogar-se, sobre la utilitat del museu per un Parc Natural, quan aquest pot tenir altres elements de conservació i

difusió del seu patrimoni (centres d'interpretació, escoles de natura...). No cal dir que la nostra resposta és positiva. El museu és l'única eina que pot garantir la conservació, la divulgació i la investigació, tot alhora, del patrimoni cultural d'un territori. I si aquest territori és un Parc Natural, que a més a més és Reserva de la Biosfera, com el Montseny raó de més, car per definició està obligat a tenir una concepció global de la gestió i de la conservació del patrimoni. És a dir, ha de tenir en compte tant els elements culturals, com els naturals; doncs la interrelació entre ells és òbvia en aquest tipus d'espais. Aleshores si un Parc Natural, vol tenir garantida la conservació del seu patrimoni cultural, haurà de comptar amb museus en el seu territori, ja sigui gestionats directament per l'administració del parc o establint llaços de connexió amb alguns d'ells, com succeeix en el Montseny. En aquesta reflexió no m'oblido dels museus de ciències naturals, que a priori, podrien semblar superflus en un Parc Natural, però que tenen sentit com a compendi dels valors naturals de l'espai protegit i com a mostra de la biodiversitat pretèrita de l'espai tractat, que complementa la biodiversitat present, que es pot observar directament sobre el territori.

Les avantatges del museu, en referència a altres tipus d'instal·lacions, com a eina de gestió del patrimoni o d'incidència directa sobre aquest, són evidents per la seva multiplicitat de funcions, que li són inherents. Per no dur a confusions, cal especificar que quan parlem de gestió del patrimoni des d'un museu, parlem de conservació, exposició, documentació, difusió, divulgació i investigació del patrimoni i en cap moment s'entén com a capacitat normativa, ni tan sols com a òrgan encarregat de fer aplicar aquesta normativa; funcions inalienables dels òrgans de gestió político-administrativa, emanats directament del poble.

El Montseny és el parc degà de l'estat espanyol. Jaume Bofill i Mates (Guerau de

Lliost), va presentar l'any 1922 a la Mancomunitat de Catalunya una moció sobre El Montseny, Parc Natural de Catalunya. Tanmateix la primera mesura política es va pendre l'any 1928, amb la signatura a Estocolm, per part del rei Alfons XIII, d'un reial decret, que en certa manera garantia la protecció de la zona situada per damunt de la cota dels 800 m. No serà, però fins l'any 1977, arran de l'aprovació del Pla Especial d'Ordenació, promogut en primer lloc per la Diputació de Barcelona i una mica més tard per la Diputació de Girona, que es garantirà definitivament la conservació del massís. El Montseny, un any més tard, el 1978, entrà a formar part de la Xarxa de Reserves de la Biosfera de la UNESCO. En aquests 20 anys d'existència del parc, a més de vetllar i garantir la conservació del patrimoni natural del seu territori, s'ha dotat de diferents centres i instal·lacions bàsicament de difusió i documentació del patrimoni tant natural com cultural i d'educació ambiental de les noves generacions. Aquestes instal·lacions són bàsicament audiovisuals multimèdia, exposicions permanents, centres de documentació, albergs per a investigadors i escoles de natura. A part d'establir llaços amb els museus amb més influència en l'àmbit montsenyenc com ara el Museu Etnològic del Montseny, La Gabella d'Arbúcies i el Museu de la Tela, de Ciències Naturals de Granollers o amb centres d'important incidència patrimonial com la Rectoria Vella de Sant Celoni.

És dins d'aquest marc que s'estableix l'associació del nostre museu amb el Parc Natural. Efectivament el MEMGA, hores d'ara ofereix una sèrie de serveis concertats amb l'administració del parc com un **Audiovisual multimèdia** sobre llegendes del Montseny, que ve a completar el discurs etnològic del museu en incorporar a la seva visita, un element intangible i de difícil exposició a través d'altres mitjans, com el patrimoni simbòlic, és a dir els mites, les tradicions i les llegendes. També ofereix un **àudiovisual de presentació**

dels massís del Montseny, ofert per l'administració del parc. Per altra banda la recepció del Museu actua alhora com a **Oficina d'Informació del Parc**. Però on potser la col·laboració ha estat més novedosa és en la creació del **Centre de Documentació del Parc Natural del Montseny, secció Humanitats**, que juntament amb la secció de Ciències Naturals del Museu de la Tela de Granollers, han esdevingut els principals i imprescindibles llocs de recerca científica del Montseny. Aquests centres, iniciativa del Servei de Parcs de la Diputació de Barcelona, i en el cas del MEMGA, en col·laboració amb la Diputació de Girona, es mantenen amb aportacions econòmiques directes i amb aportació de fons documental i bibliogràfic de l'esmentat Servei de Parcs.

Els mecanismes a través dels quals es regula tota aquesta interrelació són dos. Per una banda un conveni de col·laboració entre la Diputació de Barcelona i l'Ajuntament d'Arbúcies per a la gestió dels equipaments del parc Natural del Montseny ubicats en el Museu Etnològic del Montseny, La Gabella i per l'altra banda la participació econòmica i institucional en el Patronat del Museu Etnològic del Montseny, La Gabella de l'àrea d'Espais Naturals de la Diputació de Girona.

Un altre element a tenir en compte a més de la relació institucional, és la incidència del centre en la població i els avantatges que proporciona a l'administració del parc. En aquest sentit els avantatges són amplis. El museu és una bona eina de difusió del Parc, que pot arribar a tots els públics (infants, adults, avis...), el museu ajuda a entendre al visitant el territori on es troba i el museu pot proporcionar al parc els criteris i els elements de coneixement i conservació del seu patrimoni, sobretot del cultural, perquè entenem que el Parc en si mateix té els mecanismes idonis per actuar sobre el patrimoni natural. Això no vol dir que els museus de ciències naturals, no puguin esdevenir, en ocasions, l'eina a tra-

vés de la qual el parc actua pel que fa a la conservació i difusió del patrimoni.

En sintonia amb aquests paràmetres, el Museu Etnològic del Montseny, actua com una important eina de difusió del massís: 17.446 visitants a les seves sales d'exposició permanent, 15.446 visitants a la seves exposicions temporals, 1.450 consultors de l'Oficina d'Informació del Parc..., dades totes referides a l'any 1996. A més el museu incideix directament sobre el territori a través de 5 itineraris en els que es complementa la natura i la cultura. Aquests itineraris, sota el genèric de *Viu el Montseny*, són: Montseny Natural, Montseny Monumental, Montseny Rural, Montseny Industrial i el Montseny dels poetes. Una altra oferta són les activitats i els tallers didàctics: La castanyada, l'avet, la vegetació de riera, els oficis tradicionals i els jocs tradicionals. També el museu ofereix rutes a peu i en bicicleta, que contemplen elements naturals i culturals o purament esportius com descensos en bicicleta o tir amb arc. El Centre de Documentació també és una important eina de divulgació científica, encara que com a tal, no arriba a tanta gent (només 200 usuaris a l'any 1996).

La tasca científica desenvolupada pel MEMGA també és d'interès per al Parc, en aquest sentit no dubtem que l'Inventari del Patrimoni Etnològic del Montseny, que s'està fent en aquests moments per encàrrec del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, proporcionarà una important informació a l'administració del Parc per tal de poder actuar en aquest patrimoni de manera integrada amb el seu entorn. L'inventari pot donar al Parc elements i criteris per establir sobre quin patrimoni cal actuar i per valorar quin patrimoni té possibilitats per ser rendabilitzat turísticament, etc. És evident que la investigació en general és útil perquè qualsevol administració pugui fonamentar la seva gestió. Els museus

territorials i encara més els ubicats en Espais Naturals Protegits, a més, tenen o haurien de tenir especial interès per dur a terme investigacions que siguin d'interès pel gestors d'aquestes àrees; la qual cosa implica actuar de manera coordinada amb les directrius, en aquest cas del Parc.

Una altra línia en la que el MEMGA ha dedicat especials esforços ha estat en la creació i posterior recolzament de l'Associació d'Amics del Castell de Montsoriu. Cal explicar que aquest castell a banda de ser el monument amb més entitat de tot el Montseny, és una de les principals construccions militars medievals catalanes. No hi ha dubte que Montsoriu, juntament amb Miravet, són dues de les mostres més representatives de castells medievals catalans. Fet aquest aclariment, s'entendrà millor la funció de l'Associació, com a implicació ciutadana en la recuperació de patrimoni i com a eina de pressió sobre els administracions públiques.

No hi ha dubte que la cooperació entre museus i administració de Parcs és positiva per ambdues parts, encara que el museu hagi estat iniciativa d'una altra administració, en el nostre cas municipal. Ara bé perquè la funció del museu sigui efectiva i beneficiosa per la societat, s'ha de fer d'acord amb les directrius generals de l'administració dels Parcs i amb estreta cooperació amb ella, respectant la respectiva independència.

Una altra línia de relació entre parcs i museus, és el model francès, on es creen ecomuseus (Ecomusée de la Lozère, Ecomusée de la Cévennes, Ecomusée de la Camargue...), depenents directament de l'administració del Parc. La no aplicació d'aquest model a casa nostra, potser s'explica per la vitalitat i tradició dels nostres museus territorials, que ja a complien, en certa manera, amb aquesta funció. Això ha deslliurat als Parcs de dur a terme actuacions directes en aquest sentit.

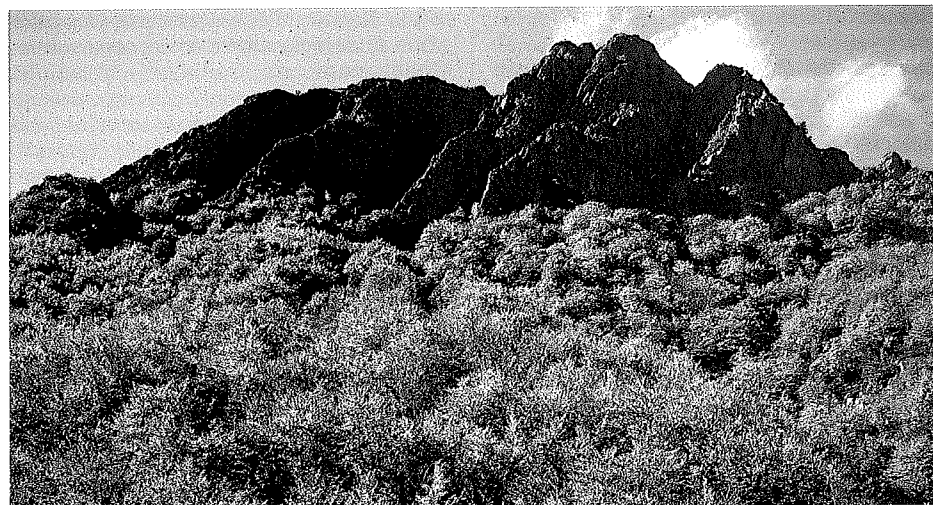
BIBLIOGRAFIA.

- COLLIN, G.(1993): *Conservar el patrimoni viu*. **Revista de Girona** núm. 159. Girona, Diputació de Girona.
- AA.VV. (1992): **Seminari: La construcció del paisatge. Natura, cultura i patrimoni**. *Dossier d'Informació i documentació per als municipis*. Monogràfic núm. 9. Barcelona, Diputació de Barcelona, Secció Patrimoni Cultural.
- AA.VV. (1993): *Un nou concepte: patrimoni integral*. **Dossier. Revista de Girona** núm. 159. Girona, Diputació de Girona
- AA.VV. (1995): **Colloque Patrimoine culturel, patrimoine naturel**. Paris, La Documentation française, École Nationale du Patrimoine.

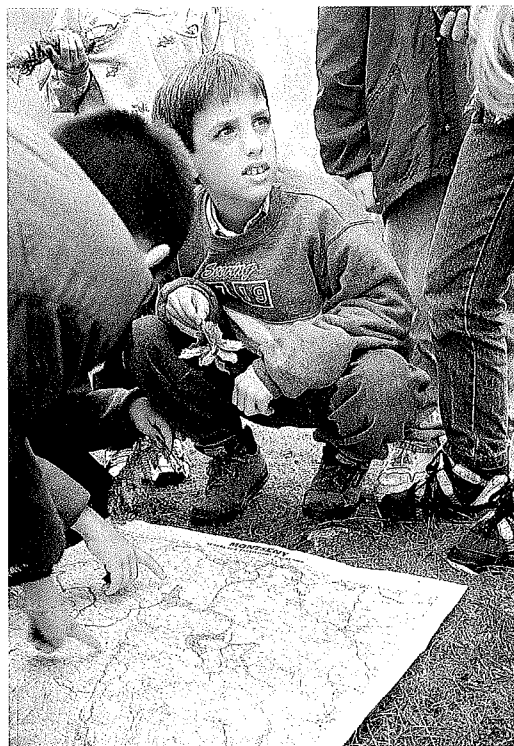
- HALL, Nancy (1991): *Pratique muséologique et préoccupations environnementales*. **Muse** núm 4. Canadian Museums Association.
- HARRISON, R.(ED.) (1994): **Manual of heritage management**. Oxford, Butterworth Heinemann, published in association with the Association of Independent Museums.
- PADRÓ, J. (1993): *Patrimoni nous conceptes, noves necessitats*. **Revista de Girona** núm. 159. Girona, Diputació de Girona.
- RUEDA, J.M. (1989): *Parcs naturals i museus*. **Aixa** núm. 2. Museu Etnològic del Montseny, La Gabella, Arbúcies.
- SOLER, J.(1993): *La protecció del patrimoni natural, una qüestió cultural*. **Revista de Girona** núm. 159. Girona, Diputació de Girona.

Imatge dels itineraris pel Montseny: *Viu el Montseny*.

El cim de les Agudes al Montseny, a la tardor.

Grup d'escolars duent a terme l'itinerari, El Montseny Natural.

Grup d'escolars treballant la maqueta del masís del Montseny, a la sala d'introducció al masís del museu.

Monitor del itinerari del museu, davant d'una de les instal·lacions del Parc Natural del Montseny.

Terrisser de Breda, durant una visita escolar, organitzada pel museu.

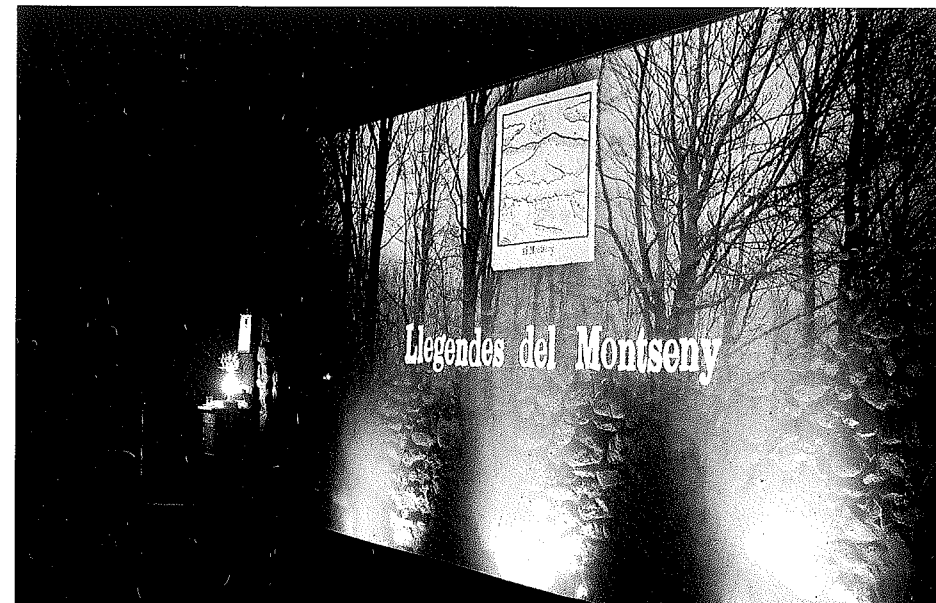
Itinerari natural del museu.

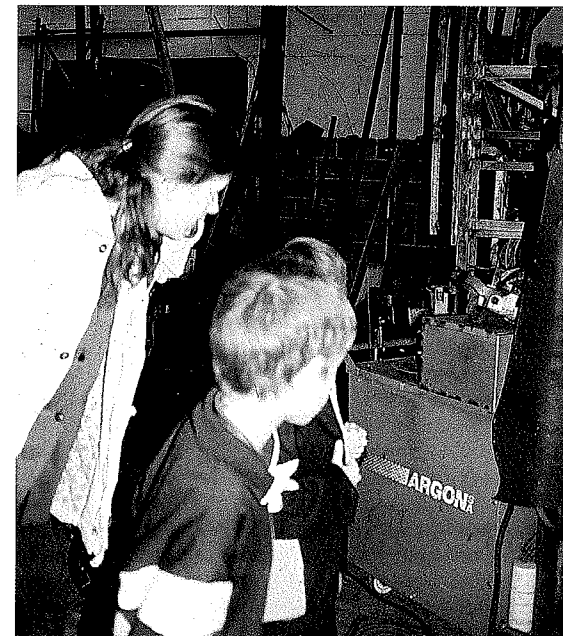
Jocs previs a la castanyada.

Visita al castell de Montsoriu, dins de l'itinerari, El Montseny Monumental.

La sala del MEMGA, destinada a l'Audiovisual multimèdia sobre llegendes del Montseny.

Visita a una fàbrica de carrosseries, dins de l'itinerari, El Montseny Industrial.